

TURINYS

PABĖGIMAS	5
DOMINYKAS-DOMAS	48
ANTANO TĒVIŠKĒJE	68
PAIEŠKOS	94
RANKRAŠTIS	119
ISTORIJA KARTOJASI	133
TAI YRA KARAS	152
PRISIGYVENOME	168
DEGANTIS MIŠKAS	184
PAS ANTANAŲ. KAS YRA KAS	204
KLEBONO ADOMO GOLGOTA	225
REBEKA. <i>TERTIA VIGILIA.</i>	246
VOKIEČIAI. KUGELIS PAGAL MENDELIENĒS RECEPTĀ	274
NAMO. PASAKOJIMAS APIE KARĀ	297

ISTORIJA KARTOJASI

– Žurnaliste, pabusk, ar jau iškeliavai pas nelabuosius? – pažadino mane Juozas.

– Kas nutiko? – paklausiau iškišęs galvą iš po apdangalo.

– Kol kas nieko, pareiga šaukia.

Aušo. Sklaidėsi rūkas.

– Antanai, nieko neprimena? – išgirdau Roką besišaipantį.

– Pasišaipysim, kai grįšim, – rimtai atsiliepė Antanas.

– Ką nors įtari?

Antanas pažiūrėjo į draugą.

– O tu?

– Kol kas rūką, – truktelėjo pečiais Rokas.

– Jau šis tas.

– Kaip ir tada? – įsiterpė Domas.

– Vėl pridarysi į kelnes, – užbaigė Rokas, o Antanas ir Juozas prunkstelėjo ir vos susilaikė nepradėję kvatotis.

– Kažkam labai linksma, – suburbėjo Domas, kuris, atrodė, neranda vietos mūsų žygyje. Neišprusęs ir nesidomintis tokiais dalykais žmogus. Darbininkų fakultetas yra tik kursai beraščiams, o ne universitetas. Ko iš jo norėti.

– Išeinam į pergalės taką, – už visus tris atsakė Antanas.

– Tikrai? Tos jūsų pergalės tokios vienadienės, – paniekinamai atšovė prisiminimų įžeistas Domas.

- Žmogiškos, – įkišau trigrašį ir aš.
- O, ir bėgantis žurnalistas atgavo amą, – atseit nu-
stebo bolševikas.
- Nebuvau jo ir praradęs. Domai, jūs sunerimęs ir kaip
nesavas, gal kokią kitą užduotį turite? – paklausiau jo.
- Domas dėbtelėjo iš padilbų.
- Turime vieną užduotį, jei nepastebėjai, – atšovė.
- Kur jau čia pastebėsi, juk kai reikia vaidinti, baisu
tekstą pamiršti, – atsakiau, o trijulė pratrūko kvatoti.
- Pykstatės? – paklausė Grafas.
- Juokaujam, – skubiai atsakė Domas, matyt, bijoda-
mas, kad bus paviešinti prisiminimai.
- Antanai, ką darysime? – Grafas mostelėjo rūko pu-
sėn.
- Nereikėtų liūsti į tą miglą, geriau atsargumo laikytis.
- Kiek kelio dar liko?
- Dvi valandos.
- Pagal žemėlapi daugiau nei dešimt kilometrų, – pa-
sakė Grafas. – Užkandame ir pirmyn, reikia skubėti.
- Būrys susėdo pusryčiauti.
- Birželio saulė kilo sparčiai, rūkas pamažu sklaidėsi.
- Iš rūko išniro nuožulnus keliukas, vedantis žemyn.
- Štai tas nelabųjų kelelis, – pareiškė Juozas, pasitaisy-
damas ginklą ir pasikasydamas pakaušį.
- Grafui paliepus, du kareiviukai nubėgo pirmyn, kiti
du pasiliko ariergarde.
- Patraukėm pirmyn.
- Norėjosi, kad greičiau baigtųsi tas ėjimas nežinia kur.
Tačiau mintyse vis grįždavau prie savo sapno.
- Jei tai magija, galvojau, koks turėjo būti niekšelis tas
inkvizicijos agentėlis, parsidavęs už gabalą mėsos ir
minkštą lovą? Ar ten tikrai buvau aš?
- O dabar? Už menką gyvastį koja kojon su okupantais
vykdau užduotį. Ar yra skirtumas? Turbūt yra, nes

dabar kovojame ir už savo artimuosius.

– Papasakok, ką sapnavai, ką regėjai? – tarsi skaitydamas mano mintis paprašė Antanas, o išgirdę prašymą prisigretino abu savanoriai ir Domas.

Papasakojau be pagražinimų.

Po valandos radome avangardo žvalgus, tvarkingai suguldytus pakeleje.

Sutraškėjo užtaisomi ginklai, visi sukrito į pakelės griovį.

Tylu ir ramu.

Grafas apžiūrėjo žaizdas ir pasakė, kad susidorota meistriškai, durklai mesti iš toli.

– Dvylika, – konstatavo Rokas. Atrodė, kad Domas pasirošęs jį nudėti, taip piktai pažvelgė. Tai pastebėjęs Antanas pasakė:

– Domai, pyktį pasilaikyk tam nematomam priešui, matai, kaip iš toli ir taikliai į širdis pataikyta.

– O jums nieko? – iškošė pro dantis bolševikas.

– Mes tik lydime jus, nekariaujam raudonųjų karų, – nusivaipė Rokas.

– Grafe, į avangardą reikia siųsti mažiausiai keturis karius, ir galvotesnius, – pasiūlė Antanas.

Grafas buvo stebėtinais ramus.

Pasiuntė keturis, bet įsakė eiti taip, kad nedingtų iš akiračio.

Praėjom apleistą sodybą, nuo kurios keliukas dar labiau krypo žemyn.

Už krūmynais apaugusio keliuko pakraščio laukė staugus posūkis, ir tuomet išvydau vaizdą, kurį atsiminiau iš Antano pasakojimo: bebaigianti griūti akmeninės bažnyčios siena, o už jos – kaimo griuvėsiai.

Beje, pora kaminų dar stovėjo, tarsi tikėdamiesi, kad juose kada nors degs ugnis.

– Ar prie tavo kapo eisim? – išgirdau, kaip Juozas paklausė Antano.

– O kaipgi, reikia padėti gėlių, – atsakė šis.

Jei nebūčiau girdėjęs istorijos, pamanyčiau, kad ir santūrusis Juozas kartais pajuokauja ne visai laiku.

Žvalgai toliau bažnyčios griuvėsių nėjo – toks buvo įsakymas.

Mūsų kelionė truko kone visą dieną, nes reikėjo palaidoti ir tuos du žuvusius karius.

– Ką darysim, Grafe? – paklausė jo Antanas.

– Ką siūlai?

– Užimti žiedinę gynybą nakčiai, kol pradės siautėti rūkas...

– Siautėti rūkas? – klausiamai pertraukė jį Grafas.

– Čia rūkas ypatingas.

– Kuo gi?

– Toks, kad gali su šaukštu srėbti, – paaiškino Rokas.

– Reikės budėti taip, kad kariai matytų vienas kitą.

– Antanai, ar leisi pasižvalgyti? – pasiprašė Juozas.

– Užvalgyk ir galėsi eiti.

– Gal geriau tuščiu skrandžiu.

– Teisingai sakai. Grafe, tegul trys vyrai eina kartu su Juozu.

Grafas davė nurodymą trimis kariams, ir jie greitai dingo už bažnyčios sienos.

Tuo metu pasirodė ariergardo žvalgai – viskas ramu.

Neramino ta dviejų rusų kareivių mirtis. Skausmo ir siaubo iškreipti veidai.

Anokia laimė kristi pakirstam durklo.

Mintys, pritinkančios kapinėms. Čia juk palaidotas Antanas ar tiksliau – praėjęs jo gyvenimas.

Gal užsnūdau, nes grįžau į Looso kamerą. Vėl patekau į gyvenimą anapus, o gal persikėliau į kitą laiką. Negalėjau suvokti, kas vyko. Nesuvaldomai.

– Nieko naujo nuo anų laikų. Gyvenimas čia sustingęs, bet keliukai matomi, todėl turėtume lengvai viską rasti, – pažadino Juozo raportas.

Visi jau buvo grįžę iš žvalgybos.

– Jeigu panorės mus apšaudyti, miškas tam tinka – labai tankus, kaip tik snaiperiui.

– Ką daryti?

– Reikia eiti naktį, – įsikišo Rokas. Vyras sužiuro į jį.

– Pamiršai, kas nutiko čia paskutinę naktį? – pasičiupinėjo randą Antanas, o Juozas pasakė:

– Beje, šunų pėdsakų nepastebėjau.

– Ir varnų nesimato, – pasakiau.

– Ar rasi kelią naktį? – susidomėjo Grafas.

– Taip, bet tik iki vandens, – tvirtai pareiškė Rokas.

– Vandens? – nesuprato Grafas.

– Ten kažkokia velniava. Į pilį tai yra kelias, tai nėra, – paaiškino Antanas.

– Turbūt gudrus mechanizmas sumeistrautas, kad dalis kelio dingsta po vandeniu, – paaiškino Rokas.

Grafas susimąstė.

– Operaciją pradėsime vykdyti naktį. Visi būkime ypač budrūs ir pasirengę bet kokiam užpuolimui. Veiksime labai tyliai, – pagalvojęs pasakė Grafas.

– Jei kils rūkas, laikykimės tokio atstumo, kad vieni kitus matytume. Prireikus susikibkime diržais, bet jokių būdu neatsilikime, – pridūrė Antanas.

– Viskas aišku? – paklausė Grafas.

Visi tylėjo.

Rokas pastebėjo:

– Štai ir rūkas ateina.

Visi sužiuro į kaimo pusę.

Tarsi milžiniškas gyvis rūkas vyniojosi pažemiu – tirštą, viską po savimi ar savyje slepiantis.

– Metas judėti, jeigu eisime naktį, – tyliai ištarė Antanas.

Susirinkome ginklus ir mantą.

Rebeka įsikibo man į parankę, lyg būtume pasimaityme. Slegianti aplinka veikė ir ją.

Pusę vienuoliktos vakaro įbridome į tirštą rūką.

Antanas ėjo šalia manęs.

– Norėčiau čia gyventi, – tyliai pasakė, – nereikėtų vakare durų užsklesti, vis tiek niekas trobos nerastų.

– Aš irgi čia gyvenčiau, – pritarė Juozas.

– Statykitės trobas, du kaminais kaip tik jums likę, – pasiūlė Rokas.

– Aš už, – nusijuokė Antanas, ir sulig tais žodžiais įbridome į rūką ir tapome pasauliui nematomi.

Ėjome atsargiai ir kiek įmanoma tyliau. Antanas davė ženklą, kad priėjome mišką.

Įsitempiau.

Atrodė, kad mano širdies dūžius girdi visi aplinkiniai, net ir paslaptingas šaulys, besislepiantis rūke.

Tai ne baimė. Įtampa.

Sankryžoje pasukome į kairę.

Miške buvo tylu.

Slinkom per rūką lyg mirusiųjų šešėliai, nerandantys amžino poilsio vietos.

Abipus kelio pasirodė vanduo.

Antanas papasakojo taip vaizdžiai, lyg būčiau čia buvęs. Beliko įsivaizduoti, kaip atrodo grafo Aleksandro rūmai.

Pliukšt. Tarsi kas būtų šokęs į vandenį.

Priėję arčiau pamatėme, kad vienas avangardo kareivis įkrito vandenin – keliukas čia baigėsi tarsi nukirstas.

Buvo vidurnaktis.

Kažkodėl pagalvojau, kad dabar turėtų suūbauti medžioklėn skrendanti pelėda.

Ir tikrai suūbavo.

– Ar gilu? – tyliai paklausė Grafas kareivuko.

– Nepasiekiau dugno.

– Nerk dar kartą ir pasižvalgyk.

Kareivis panėrė, iškilo po minutės, tyliai įkvėpė oro ir panėrė dar kartą.

Vėl iškilęs pasiprašė ištraukiamas į krantą:

– Kelias po vandeniu, štai ta kryptimi, – parodė.

– Ar giliai? – paklausė Grafas.

– Aukščiau galvos, eiti neįmanoma.

– Ką daryti, Antanai? – kreipėsi į jį Grafas.

– Reikia dirbtis plaustus.

– O kito kelio nėra?

– Žemėlapyje nubraižyta tik didžiulė giria, pelkės ir dykros.

– O kiek liko iki objekto? – toliau kalbėjosi Antanas su Grafu.

– Pėsčiomis gal pusvalandis, labai vingiuotas keliukas.

– Bet plaustai sukels triukšmą?

– Vadinasi, teks rizikuoti, juk kažkada plaustai mus išgelbėjo ir... vos nepražudė. Tikėkimės, kad ir dabar padės.

Rusų kareiviai išsitraukė kirvukus ir ėmėsi darbo.

Jie buvo pasiruošę netikėtumams.

Gerai žvalgai, kaip pagyrė juos Juozas. Nors matėsi, kad Rokas ir Antanas su tokiu vertinimu nesutinka.

Sulipom ant plaustų. Rusų kareiviai ėmė su kartimis juos stumti Antano nurodyta kryptimi.

Vis mažiau, ar papasakojau Antanui viską, ką reikia. Tai, kas vyko su manimi, buvo išties keista. Jaučiausi tarsi

mediumas, jungiantis kelių amžių istoriją. Niekšas, išdavęs vargšą profesorių Loosą, šaudęs kareivius.

Kas vyksta tame sumautame pasaulyje, kuriame vėl kariaujama? Sapnuose ar vizijose tapau kariu – sargybiniu, nesuvokiančiu savo misijos.

Pirmą kartą suvokiau, kas yra nelaisvė. Nebebuvau laisvas, kaip kad anksčiau. Kai dirbau žurnalistu, aiškiai suvokiau savo laisvės ribas – kad nereikėtų eiti aiškintis karo komendantui, kad nebūtų nubaustas žurnalas.

Žinojau, kad manimi nėra manipuluojama ar man įsakinėjama, ir štai vieną dieną buvo uždraustas Antano pasakojimo spausdinimas žurnale. Uždrausta, kai pradėta pasakoti apie paslaptis, kuriose mes dabar skęstame.

Ir nežinia kas pasakoja apie mano gyvenimą Tryre.

Laikrodis rodė trečią valandą ryto.

Tuoj išauš. Tapsime to paslaptingo snaiperio taikiniai.

Irtis buvo sunku, nes medžiai, augantys vandenyje, trukdė plaukti tiesiausiu keliu. Tiesą sakant, tai buvo tik medžių liekanos. Kamienai nulūžę, šakos – tarsi beviltiškai iškeltos rankos. Kraupi vieta.

Viskas dvelkė šalta ir bauginančia mirtimi, bet man atrodė, kad būtent čia mirti visai nebaisu – savotiška prijaukintos mirties vieta. Pragaro prieangis, pasak Grafo.

Išbrėškus išvydome pastatų siluetus.

Tai galėjo būti tik grafo Aleksandro rūmų griuvėsiai.

Vieta, į kurią atvykau sapne.

Ir realybėje.

Nenusakoma baimė ir jaudulys apėmė artėjant prie tų griuvėsių.

Tvyranti drėgmė ėmė skverbtis į kaulus ir sąnarius.

Pažiūrėjau į Rebeką.

Ji visa tirtėjo.

Pasigirdo kažkoks gaudimas.

– Kokia čia velniava, Antanai? – sunerimo Rokas.

Grafas atidžiai pažvelgė į dangų:

– Atrodo, kad prasidėjo.

– Kas? – Domas atrodė įsitempęs.

– Karas, – konstatavo Grafas.

– Taip greitai? – bailiai suinkštė Domas.

– Karas visada prasideda nustatytu laiku, pagal planą, – nusijuokė Antanas, – nori tu jo ar ne.

– Teisingai sakai, – nusijuokė Grafas.

– O gal tai tik provokacija? – tikėjosi Domas.

Pamatėme lėktuvą.

– Vienas lėktuvas – ne karas, – apsidžiaugė Domas.

– Gal žvalgybinis? – užvertęs galvą kalbėjo Rokas.

Stebėjau tuos patyrusius kareivius ir buvusius savanorius: piktdžiugiškai juokėsi, dingo įtampa, atsiradusi po nelemto susitikimo daržinėje. Visi suvokėme, kad bolševikams teks pėdinti iš kur atėję. Ir eiti reikės labai greitai, nes vokiečių kariuomenė – greita, moka priešą vyti ir mušti.

Blickrygas, regis, taip jie vadino puolimo operacijas.

– O mūsų naikintuvai, Grafe? Juk tai vokiečių lėktuvas, – piktinosi kažkuris kareivėlis. Domas pamatė ant sparnų vokiškus kryžius.

– Dabar daug šitokių įsibrovėlių, vadovybė įsakė jų neliesti, nes tai gali būti provokacija, o juk mes nenorime karo, – paaiškino Grafas, paslaptینگai šypsodamasis. – Kaip bebūtų, svarbiausia yra mūsų užduotis.

Plaustais pasiekėme krantą ir atsidūrėme priešais rūmų griuvėsius.

– Grafas Aleksandras, atrodo, nepagailėjo sprogmenų, beveik viskas sugriauta, – stebėjosi Antanas.

Rusai apžiūrėjo teritoriją.

Buvo ramu.

Aušo birželio 20-oji.

– Mūsų misija baigta, Grafe, – pasakė Antanas.

– Dar ne.

– Kodėl?

– Dar reikalinga jūsų pagalba.

– Bet grafas Aleksandras tą radinį pasiėmė mūsų metu ir dingo. O kur slėpė – tik jis vienas žinojo...

– Antanai, grįžti su mumis kartu būtų saugiau, juk dabar iš kiekvieno krūmo šaudo, – nutraukė Grafas.

– Mes miškuose ir vieni mokame vaikščioti.

– Gal ir taip, bet esate mėgėjai. Jei susekėme jus, tai ir kiti gali.

– Kol kas liksime čia, nusnausim kampe, kol jūs savo užduotis vykdysite, – jau ramiau atsakė Antanas, – bet grįšime vieni.

– Pailsėkite. Aš jums pasitikiu, norėčiau to paties ir iš jūsų. Suprantu, teko nusivilti grafu Aleksandru, bet jis, vykdydamas misiją, turėjo savų argumentų pateisinti negarbingus poelgius.

– Kai vyksta karas, garbė tūno už kampo.

Pasitraukėme nuo griuvėsių į atokesnę nedidelę salą.

Joje stovėjo masyvi pavėsinė, sumūryta iš akmenų. Pavėsinės stogas dar nebuvo visai supuvęs, o storos akmeninės sienos – gera priedanga, jei kas nors sumanytų pulti.

Puiki vieta gynybai. Be to, buvo galima plaukti pelke ir slėptis už kemsynų.

Susėdome ant pavėsinės grindų.

Reikėjo užkąsti.

– Ar jie gali ką nors rasti? – valgydamas dešrą paklausė Juozas.

Rebeka padavė man dešros ir duonos.

– O ko jie ieško? – paklausė ji.

– Sako, kad popierių, kuriuos žurnalistas atvežė, – atsakė jai Antanas, – tie popieriai yra labai svarbūs. Kažkodėl.

– Astrologija ar kitokia magija. Visi diktatoriai nori žinoti ateitį. Visi iki vieno ir visais laikais. Štai ir prireikė Stalinui tų popierių, nori sužinoti, kaip baigsis karas su Hitleriu, – pasakė Rokas.

– Aš irgi manau, kad jiems magija rūpi, – pritariau kramtydamas.

Apėmė nerimas.

– Jei prasidės karas, Kauną gali bombarduoti, – ištariau pagalvojęs apie tėvus.

– Duos Dievas, nepražūsime ir šį kartą. Metas nuspėti. Budėsiu pats, o garsiausiai knarkiantis – po manęs, – pasakė Antanas.

– Vadinas, aš, – ištarė Rokas.

– Knarkiantis sargyboje visus pažadina, – pritarė Juozas.

– Norėčiau įkristi bolševikams ir visiems, kurie pasipainios po kojom, – surimtėjo Rokas. – Gal leistumėte man atlikti ne *tertia vigilia*, o vidurdienio žvalgybą į tą kaimą, kuriame buvome po mūšio?

– Tik pažiūrėkit, ko užsimanė senas ištvirkėlis. Manai, kad našlė tebelaukia tavęs? – nustebė Antanas.

– O kaip kitaip! Ji man pažadėjo.

– Kaip vyrai pasitiki savimi, – atseit nustebė Rebeka.

– Mes ne vyrai, moterie, mes – kariai, – nusijuokė Rokas.

– Bet kalbi apie moteris, – atkirto ji.

Antanas numojo ranka ir įsakė:

– Reikia atgauti jėgas, marš miegoti. Jei prasidės karas, aš jus pažadinsiu.